

PROTECȚIA DREPTURILOR ȘI LIBERTĂȚILOR FUNDAMENTALE ALE COPILULUI ÎN PROCESUL ASIGURĂRII ORDINII ȘI SECURITĂȚII PUBLICE

Ludmila OSTAP,
*doctorand, Școala doctorală „Științe penale și drept public”
a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI*

Igor VRABII,
*masterand,
Academia „Ștefan cel Mare” a MAI*

Rezumat

Interesele minorilor reprezintă un pilon principal al statului de drept, deoarece un stat de drept se caracterizează printr-o societate democratică, dar o societate democratică nu se caracterizează numai prin puterea poporului, dar și prin faptul că în interiorul acestei societăți sunt respectate drepturile și interesele tuturor ființelor umane, adică nu numai a persoanelor mature dar și a minorilor. În conformitate cu standardele internaționale, justiția pentru copii are ca sarcină asigurarea, în orice situație, a intereselor copilului, chiar și în cazul privării de libertate ca măsură excepțională.

Cuvinte-cheie: minor, protecție, drepturi și libertăți, ordine și securitate, justiție.

Summary

The interests of minors are a main pillar of the rule of law, because a rule of law is characterized by a democratic society, but a democratic society is characterized not only by the power of the people but also by the fact that within this society rights and interests of all human beings are respected, that is, not only of adults but also of minors. According to international standards, the task of children's justice is to ensure, in all situations, the best interests of the child, even in the case of deprivation of liberty as an exceptional measure.

Keywords: minor, protection, rights and freedoms, order and security, justice.

Introducere

Copiii sunt titulari de drepturi, și nu doar obiecte ale protecției. Drepturile copiilor sunt drepturile tuturor persoanelor cu vârsta sub 18 ani. Ei beneficiază de toate drepturile omului și în același timp fac și obiectul unor reglementări speciale, date fiind caracteristicile lor specifice [1, p. 17].

Deși există o serie de legi și politici care garantează drepturile și libertățile copiilor în procesul de judecată și în afara acestuia, lipsa bunei comunicări și interdependențe lasă neacoperite câteva domenii importante

referitoare la necesitățile copiilor pe durata, înainte și după intrarea acestora în conflict cu legea. Sistemul încă mai păstrează tendința abordării separate (sectoriale) a fiecărui aspect și nu percepe complexitatea fenomenului de implicare a copilului în activitatea infracțională. Cei mai vulnerabili copii rămân blocați între lacunele legislative, cu suport minim sau chiar fără susținere din partea comunității și a familiei [2, p. 5].

Sistemul actual al justiției pentru copii necesită o reformare continuă pentru a corespunde standardelor internaționale în domeniul drepturilor copilului. Alinierea sistemului justiției pentru copii la standardele internaționale poate fi realizată doar prin promovarea continuă a reformelor legislative și instituționale, iar distribuirea eficientă a eforturilor, resurselor și responsabilităților actorilor-cheie va contribui la consolidarea acestui sistem. Există o serie de documente internaționale care stabilesc standardele pentru respectarea drepturilor copilului în administrarea justiției. Aceste documente îndeamnă statele-părți să promoveze adoptarea legilor și a procedurilor aplicabile în mod expres copiilor în conflict cu legea, precum și să creze autorități și instituții abilitate să înfăptuiască justiția în privința copiilor.

Problema copilului în conflict cu legea este o preocupare a mai multor instituții din Republica Moldova, chiar dacă acest grup-țintă nu este stipulat expres în regulamentele lor. Toate instituțiile, care sunt implicate în protecția copilului se referă la copilul în situație de risc și copilul în dificultate, sintagme care includ în sine și copilul cu probleme psihocomportamentale și copilul în conflict cu legea. Așadar, există o serie de organe cu responsabilități în domeniul protecției copilului [2, p. 62].

De asemenea, reglementările internaționale sunt de natură a aplica reguli specifice copilului indiferent de situația juridică în care acesta se află, inclusiv în situația în care se află în conflict cu legea [3, p. 7].

Metodele și materialele aplicate. În limitele prezentei lucrări au fost aplicate mai multe metode de studiu, printre care se numără: metoda observației, metoda analizei logice, metoda clasificării, metoda statistică etc.

Conținutul de bază. Dinamica fenomenului infracțional din ultimii ani, noile forme de criminalitate generate de tehnologiile moderne, precum și de fenomenul globalizării, constituie provocări la care instituțiile care apără drepturile și libertățile cetățenilor trebuie să se adapteze și să facă față cu succes. În acest context, prevenirea criminalității a căpătat o importanță crescândă în statele membre ale Uniunii Europene, fiind considerată un imperativ al momentului. Așa cum se arată într-o serie de directive și programe ale UE, dintre care Programul Stockholm, privind Justiția și Afacerile Interne în Europa în perioada 2010-2014, „*cea mai bună modalitate de a reduce nivelul criminalității este de a lua măsuri efective pentru a preveni însăși comiterea acesteia, inclusiv prin promovarea incluziunii sociale, utilizând o abordare multidisciplinară, care include luarea unor măsuri administrative și promova-*

rea cooperării între autorități și cetățenii Uniunii, care au experiențe similare și sunt afectați în moduri similare de criminalitate și insecuritatea aferentă acesteia, în viața de zi cu zi”.

Comisia Europeană gestionează o serie de programe de finanțare care cuprind în aria lor de intervenție domeniul prevenirii delincvenței juvenile și al victimizării minorilor, protecția drepturilor copiilor etc. Un astfel de program de granturi este „**Prevenirea și lupta împotriva criminalității**” (ISEC), care reprezintă o oportunitate pentru organizațiile cu atribuții în protecția copilului, de a-și întări capacitatea instituțională, de a dezvolta colaborarea cu alte instituții și de a intensifica schimbul de bune practici cu alte state [54, p. 66-67].

Un obiectiv important pentru îmbunătățirea implementării sistemului legal de protecție a copilului și prevenire a infraționalității juvenile în Republica Moldova este reprezentat de asigurarea unei mai bune coordonări a activităților desfășurate de diferite instituții cu atribuții în acest domeniu. Numai printr-o bună colaborare între părinți, unități de învățământ, instituții publice (poliția, structurile de asistență socială și protecție a copilului), autoritățile locale, reprezentanți ai cultelor etc. se poate asigura o intervenție eficientă, pozitivă, cu rezultate pe termen lung asupra copiilor. În activitatea practică se simte nevoia de întărire a acestei colaborări, de armonizare a procedurilor de lucru și de clarificare a unor aspecte ce țin de competențele și intervenția fiecărei instituții.

Metodele și intervențiile sunt componente esențiale pentru lucrul cu copilul care săvârșește fapte penale, deoarece permit autorităților competente să reacționeze eficient în cazurile de infraționalitate juvenilă, venind atât în sprijinul minorilor, cât și al celorlalți implicați [4, p. 59].

Conform prevederilor art. 3 al Legii nr. 140/2012, autoritatea centrală pentru protecția copilului este Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care este abilitat să elaboreze, să promoveze și să monitorizeze realizarea politicii statului în domeniul protecției copilului. Respectiv, la nivel local este stabilită competența privind protecția drepturilor copilului de către Autoritatea tutelară locală și teritorială.

Astfel, potrivit prevederilor pct. 8 lit. (a) și (j) al Legii nr. 140/2012, subiecții legii fiind copii aflați în situație de risc, victime ale infracțiunilor și contravențiilor, precum și cei ce vin în contact cu legea, în baza pct. 15 al HG nr. 409/1998, organele autorităților publice locale creează consilii raionale, municipale și locale pentru protecția drepturilor copilului [5].

Concomitent, Legea nr. 338/1994 privind drepturile copilului prevede la art. 6 dreptul la inviolabilitatea persoanei copilului, la protecție împotriva violenței fizice și psihice. Statul este obligat să ocrotească inviolabilitatea copilului, protejându-l de orice formă de exploatare, discriminare, violență fizică și psihică, inclusiv antrenarea în acțiuni criminale, inițierea în consumul

de băuturi alcoolice, folosirea ilicită de substanțe stupefiante și psihotrope, practicarea jocurilor de noroc, cerșetoriei, incitarea sau constrângerea de a practica orice activitate sexuală ilegală, exploatarea în scopul prostituției sau al altei practici sexuale ilegale, în pornografie și în materiale cu caracter pornografic inclusiv din partea părinților sau rudelor.

Inspectoratul General al Poliției (IGP) are un rol explicit în domeniul justiției pentru copii. IGP activează în baza Regulamentului aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 283/2013 și reprezintă unitatea centrală de administrare și control a poliției, în subordinea Ministerului Afacerilor Interne, care apără drepturile și libertățile fundamentale ale persoanei prin activități de menținere, asigurare și restabilire a ordinii și securității publice, prevenire, descoperire și investigare a infracțiunilor și contravențiilor. Subdiviziunea specializată a IGP este Direcția securitate publică (DSP) abilitată să prevină fenomenele antisociale generatoare de infracțiuni și contravenții și să transpună politica statului în aceste domenii [2, p. 36-64].

Activitatea pe domeniul prevenirii și combaterii fenomenului infracțional în mediul copiilor este organizată prin prisma realizării actelor primordiale din domeniu în temeiul și întru executarea:

- Convenției ONU cu privire la drepturile copilului, adoptată de Adunarea Generale a Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989 (în vigoare pentru R. Moldova din 25.02.1993);

- Convenției Consiliului Europei cu privire la protecția copiilor împotriva exploatării și abuzului sexual, ratificată de Parlamentul Republicii Moldova prin Legea nr. 263/2011;

- Legii nr. 338/1994 privind drepturile copilului;

- Legii nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți;

- Legii nr. 263/2011 privind ratificarea Convenției Consiliului Europei pentru protecția copiilor împotriva exploatării sexuale și a abuzurilor sexuale;

- Hotărârii Guvernului nr. 409/1998 privind aprobarea Regulamentului Consiliului Național pentru Protecția Drepturilor Copilului și modificările efectuate prin HG nr. 726 din 13.06.2003;

- Hotărârii Guvernului nr. 270/2015 „Cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului”;

- Hotărârii Guvernului nr. 143/2019 „Pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului”;

- Actele normative, interne, elaborate pe domeniul prevenirii delincvenței juvenile [6].

La moment, sunt puse în aplicare mai multe programe și proiecte menite să acorde suport minorilor aflați în situații de risc, dar cel mai important, să prevină cazurile de implicare a minorilor în comiterea infracțiunilor și de victimizare a copiilor. Astfel de programe sunt:

– *Programul de Socializare Juridică în Școlile din Republica Moldova* dezvoltat în baza Memorandumului de Înțelegere între Inspectoratul General al Poliției și „PH International” privind Programul de instruire pentru elevii claselor VII-IX la disciplina „Educație pentru socializare juridică”. Proiectul este pilotat în 22 de instituții de învățământ selectate pentru implementare.

– *Proiectul „Crearea Centrului de Justiție Familială în Moldova”*. Scopul general al Centrului de justiție este să asigure accesul imediat al victimelor violenței la servicii specializate, profesioniste și necesare, să asigure protecția și accesul la justiție a acestora, precum și urmărirea în justiție și sancționarea agresorilor.

– *Proiectul de dezvoltare al Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/ martori ai infracțiunilor (Barnahus)*, creat prin HG nr. 708/2019 pentru aprobarea Regulamentului-cadru cu privire la organizarea și funcționarea Centrului regional de asistență integrată a copiilor victime/ martori ai infracțiunilor și a Standardelor minime de calitate.

Cooperarea intersectorială și abordarea integrată a situației copiilor victime/ martori ai infracțiunilor a fost asigurată prin semnarea, în luna martie 2021 a Acordului de cooperare dintre Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, Inspectoratul General al Poliției, Consiliul Superior al Magistraturii, Procuratura Generală, Consiliul Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat, Centrul de Medicină Legală.

Procuratura Generală a consolidat capacitățile procurorilor specializați pe cauzele cu minorii în vederea asigurării respectării procedurii speciale în cauzele penale cu minorii care au comis fapte penale, aplicarea alternativelor la detenție și a măsurilor de constrângere cu caracter educativ [7].

Un alt segment important este responsabilizarea părinților/ reprezentanților legali în vederea îndeplinirii corespunzătoare a obligațiilor de întreținere, de educare și de instruire a copilului (pe lângă acțiunile ordinare întreprinse de Poliție, spre exemplu: discuții cu caracter de prevenire, referire către specialiști etc.) care se materializează și prin aplicarea sancțiunilor pentru aceste contravenții.

Aparent, numărul infracțiunilor și al copiilor care au comis infracțiuni este în descreștere, însă ponderea condamnărilor la închisoare a copiilor a crescut considerabil.

În 2020, fiecare al doilea copil în privința căruia a fost pronunțată o sentință de condamnare, a fost condamnat la o pedeapsă privativă de libertate. Astfel, comparativ cu 2019, când au fost condamnați la închisoare 109 copii, în 2020 acest număr a crescut cu 140 %, adică la 262 copii condamnați

la o pedeapsă privativă de libertate, chiar dacă sunt și alte instrumente/ mecanisme non-privative de libertate care pot fi aplicate în raport cu minori condamnați.

Acest fapt poate fi datorat mai multor factori – lipsa în comunități a unor servicii socio-psiho-educative către care judecătorii ar putea să refere cazurile, sau a mecanismelor clare de lucru și referire, modificările care au avut loc în august 2016 conform cărora aplicarea instituției împăcării și medierii a fost limitată considerabil prin modificarea dispozițiilor art. 109 CP privind împăcarea părților în sensul că împăcarea înlătură răspunderea penală „dacă în privința persoanei nu a mai fost dispusă încetarea procesului penal, ca rezultat al împăcării, pentru infracțiuni similare comise cu intenție în ultimii cinci ani” [8].

Concluzie: Copiii sunt îndreptățiți să se bucure de drepturi depline. Scopul acestora este să protejeze copiii și tinerii, ei trebuie să fie tratați și respectați ca oameni, beneficiind de acces deplin la drepturile omului care sunt conferite tuturor oamenilor. Însă drepturile copiilor recunosc și faptul că vulnerabilitatea lor, ca o consecință a vârstei fragede și lipsei de maturitate a acestora, ne impun să acordăm o atenție aparte nevoilor de protecție și îngrijire specială copiilor.

Fiind făcută o analiză a celor expuse în articol, concluzionăm că o importanță deosebită în asigurarea respectării drepturilor și libertăților copiilor, o are nivelul de cooperare interinstituțională. Totodată, este necesară promovarea unei abordări integrate, bazate pe coordonarea măsurilor preventive și de protecție specială a copilului.

Prin urmare, Republica Moldova urmează să își intensifice eforturile și să asigure adoptarea și implementarea eficientă a legislației care recunoaște dreptul copilului de a fi ascultat în procedurile juridice și contravenționale relevante, inclusiv prin crearea unor sisteme și/sau proceduri pentru respectarea acestui principiu de către asistenții sociali și instanțele de judecată; să țină cont de interesul superior al copilului și opinia acestuia în toate acțiunile întreprinse; să consolideze capacitatea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii; să creeze seturi de instrumente pentru consultarea publică privind elaborarea politicii naționale, astfel ca aceasta să fie standardizată la un nivel înalt de incluziune și participare; să întreprindă măsuri reale și eficiente pentru consolidarea implementării mecanismului de cooperare intersectorială în domeniul identificării, evaluării, referirii, asistenței și monitorizării copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, prin asigurarea resurselor umane, tehnice și financiare adecvate: să fie extinsă cooperarea la nivel național și internațional pe domeniul prevenirii și combaterii exploatării sexuale și abuzului sexual comis asupra copiilor; să se asigure în continuare instruirea necesară a tuturor specialiștilor care lucrează cu și pentru copii; să fie întreprinse măsuri de monitorizare și

asigurare ca raportarea cazurilor de abuz și neglijare a copilului să fie obligatorie realizabilă pentru toate persoanele care lucrează cu și pentru copii.

Consolidarea mecanismelor de protecție a drepturilor copiilor, inclusiv a celor aflați în contact cu sistemul de justiției, necesită în continuare a fi o prioritate la nivel național fiind reglementate în documente de politici la nivel național și sectorial.

Bibliografie:

1. Manual de drept European privind drepturile copilului. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene și Consiliul Europei, 2015.
2. Rusanovschi S. Evaluarea cadrului normativ și a practicilor privind implicarea copiilor în procesul penal în Republica Moldova. Casa-Editorial-Poligrafică „Bons Offices”, aprilie 2014.
3. Sudiu de bază. Situația actuală privind prevenirea delincvenței juvenile în Republica Moldova. Chișinău, 2014, p. 7.
4. Prevenirea delincvenței juvenile și acordarea de servicii specifice minorilor care săvârșesc infracțiuni și nu răspund penal – repere privind cooperarea interinstituțională – Studii de caz: România, Bulgaria, Cehia, Editura Ministerului Afacerilor Interne, România, 2014.
5. Legea nr. 140/2012 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți.
6. https://politia.md/sites/default/files/nota_informativa_privind_starea_delincventei_juvenile_si_activitatea.pdf
7. Raport despre activitatea Procuraturii în anul 2019, p. 129.
8. Codul Penal al Republicii Moldova. Chișinău, 2002.